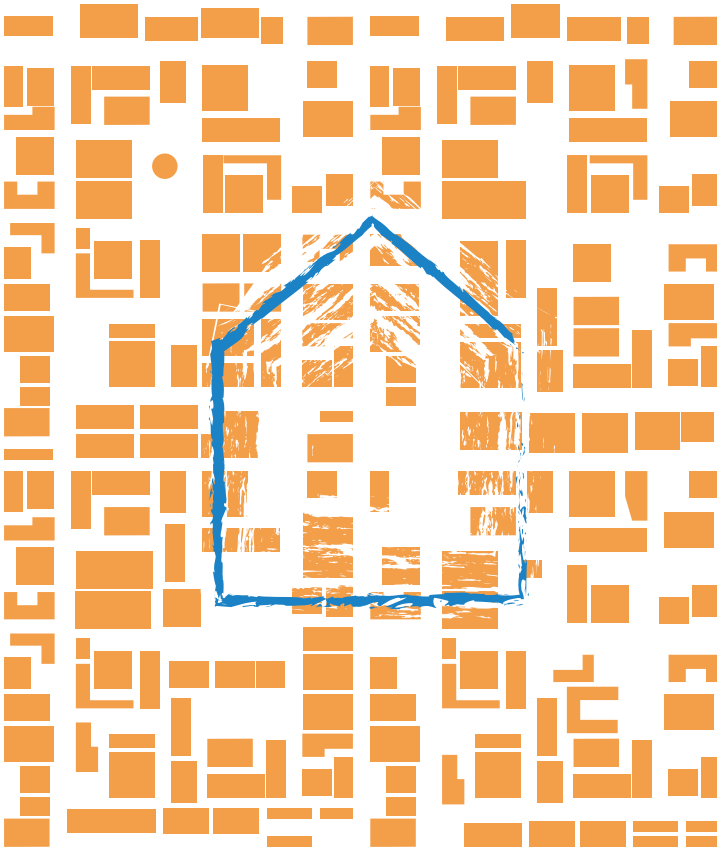

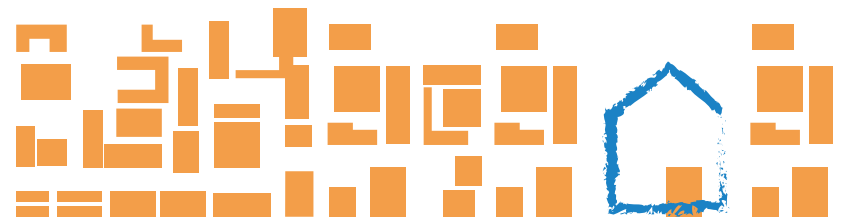
Αστεγία

Ερευνητική μελέτη

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα	
Εισαγωγή	4
Μεθοδολογία και σκοπός της έρευνας	8
Ερευνητικά ευρήματα.....	10
Συμπεράσματα	21

Εισαγωγή

Η έλλειψη στέγης και η στεγαστική επισφάλεια εκτός από μείζονα κοινωνικά ζητήματα αποτελούν και σημαντικά πεδία άσκησης πολιτικής για τις εθνικές κυβερνήσεις, αλλά και για υπερεθνικούς φορείς, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση. Ειδικότερα, η ανησυχητική επιδείνωση του προβλήματος της αστεγίας σχεδόν σε όλες τις Ευρωπαϊκές χώρες τα τελευταία χρόνια έχει αναδείξει τις πολιτικές για τη στέγη ως βασικό συστατικό της κοινωνικής συνοχής και ανάπτυξης των ευρωπαϊκών κρατών. Προκειμένου να μπορέσουν να αναπτυχθούν εθνικές στρατηγικές για την καταπολέμηση του στεγαστικού αποκλεισμού είναι απαραίτητη η ύπαρξη επαρκών εμπειρικών δεδομένων αναφορικά με την έκταση του φαινομένου, το προφίλ των ατόμων που πλήττονται κατά κύριο λόγο, καθώς και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που ενδεχομένως λαμβάνει ανά χώρα. Ήδη, η ανάπτυξη και υιοθέτηση μίας κοινής τυπολογίας από τις περισσότερες χώρες («Ευρωπαϊκή Τυπολογία για τους Αστεγούς και τον Στεγαστικό Αποκλεισμό – Τυπολογία ΕΤΗΟΣ»), μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα αποτελεί ένα σημαντικό βήμα προς αυτή την κατεύθυνση. Ωστόσο, αποτελεί κοινή παραδοχή ότι συνεχίζει να υπάρχει έλλειψη αξιόπιστων στατιστικών δεδομένων για του άστεγους, καθιστώντας την καταγραφή και τον ακριβή προσδιορισμό του αριθμού τους ένα δύσκολο εγχείρημα.

Είδαμε ήδη ότι στην Ελλάδα, λόγω και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της χώρας ως προς το καθεστώς ιδιοκατοίκησης αλλά και τη λειτουργία της οικογένειας, η έλλειψη στέγης κατοχυρώθηκε σχετικά αργά ως κοινωνικό πρόβλημα, ενώ η συστηματική παρέμβαση του κράτους στην καταπολέμηση της αστεγίας και του στεγαστικού αποκλεισμού είναι ακόμα πιο πρόσφατη και συνδέεται με την οικονομική κρίση του 2008. Οι αλληπάλληλες κρίσεις των επόμενων χρόνων (προσφυγική, υγειονομική, ενέργειας κλπ.) έφεραν εκ νέου επιδεί-

νωση της ζωής των ευάλωτων ομάδων και επέτειναν τα προβλήματα προσβασιμότητας στη στέγη. Το γεγονός αυτό αποτυπώνεται στα στοιχεία της Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (SILC)¹, όπου φαίνεται ότι τόσο το γενικότερο βιοτικό επίπεδο, όσο και οι στεγαστικές συνθήκες των Ελλήνων έχουν επιδεινωθεί σημαντικά².

Όσον αφορά πιο στοχευμένες έρευνες, που εστιάζουν στις διάφορες μορφές στεγαστικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, ίσως η πληρέστερη είναι η έρευνα του Πανεπιστήμιου της Κρήτης το 2014, οποία πέρα από τον υπολογισμό του άστεγου πληθυσμού στη μητροπολιτική Περιφέρεια Αττικής (όσων ζουν στο δρόμο και όσων στερούνται κατοικίας) επιχειρεί να συμπεριλάβει και τις υπόλοιπες, πιο «κρυφές» μορφές στεγαστικού αποκλεισμού, όπως η διαμονή σε επισφαλή ή ακατάλληλα καταλύματα³. Ωστόσο, για τις κατηγορίες αυτές τα στοιχεία εξάγονται και πάλι έμμεσα, αποτελώντας στην πραγματικότητα περισσότερο μία εκτίμηση παρά ένα αντικειμενικό μέγεθος. Την ίδια περίπου περίοδο έλαβαν χώρα δύο ακόμα έρευνες που μας βοήθη-

1 Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών: Έτος 2021 (2021). Δελτίο τύπου: Κίνδυνος φτώχειας. <https://www.statistics.gr/documents/20181/44d3d102-5456-c06a-ce90-47a761783326> και Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών: Έτος 2021 (2021). Δελτίο τύπου: Υλική και κοινωνική στέγηση και συνθήκες διαβίωσης. <https://www.statistics.gr/documents/20181/3aa9c91f-cf52-375b-dc0b-6310e09ce5c1>

2 Fondation Abbé Pierre – FEANTSA. (2021). Sixth overview of housing exclusion in Europe 2021, p. 89. <https://www.feantsa.org/en/report/2021/05/12/the-6th-overview-of-housing-exclusion-in-europe-2021>

3 Όπως αναφέρεται στο Αράπογλου, Β., Γκούνης, Κ., Σιατίτσα, Δ., & Σουλελέ, δ. (2015). Κοινωνική επισφάλεια και έλλειψη στέγης στην Αθήνα. Διαδρομές αποκλεισμού και ένταξης. INE ΓΣΕΕ – Μελέτες 39. https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2016/01/MELETH-39_Final.pdf

να αποκτήσουμε μία εικόνα για το ποιος είναι ο άστεγος πληθυσμός της χώρας. Η πρώτη πραγματοποιήθηκε από το Κέντρο Υποδοχής και Αλληλεγγύης του Δήμου Αθηναίων μεταξύ Μαρτίου 2015 και Μαρτίου 2016 στην Αθήνα⁴ και η δεύτερη οργανώθηκε από το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης σε συνεργασία με το Πάντειο Πανεπιστήμιο, το Μάιο του 2018 και υλοποιήθηκε σε επτά δήμους της χώρας⁵.

Παρά τις παραπάνω σημαντικές εξαιρέσεις, η γενικότερη εικόνα και το συμπέρασμα που καταδεικνύεται πολλαπλά είναι η έλλειψη συστηματικών και επικαιροποιημένων στοιχείων για το φαινόμενο της αστεγίας, τόσο για τα άτομα που διαβιούν στο δρόμο, σε προσωρινά καταλύματα ή στερούνται κατοικίας («roofless» και «houseless», σύμφωνα με την τυπολογία ETHOS) όσο και, πολύ περισσότερο, για όσες και όσους βιώνουν κάποια μορφή «κρυφή αστεγίας», καθώς μένουν σε ακατάλληλες ή επισφαλείς συνθήκες στέγασης («living in insecure/inadequate housing»). Επιπλέον, δεν υπάρχουν επίσημα στοιχεία σχετικά με το προφίλ και τα χαρακτηριστικά όσων κάνουν χρήση των υπηρεσιών που προσφέρει το εκτεταμένο δίκτυο φροντίδας των αστέγων, τις πιθανές διαφοροποιήσεις στις υπηρεσίες που επιλέγουν να αξιοποιήσουν, αλλά και τη γνώση τους για το φάσμα των προσφερόμενων υπηρεσιών. Η απουσία στοιχείων για τα παραπάνω λειτουργεί ανασχετικά ως προς την παροχή πιο στοχευμένης υποστήριξης και ενημέρωσης, ενώ την ίδια στιγμή συμβάλλει στην άκριτη αναπαραγωγή στερεοτύπων σχετικά με την άρνηση του άστεγου πληθυσμού να δεχτεί βοήθεια από τις σχετικές υπηρεσίες και οργανώσεις.

4 Δήμος Αθηναίων – ΚΥΑΔΑ (2016). Αποτελέσματα έρευνας Streetwork. Πρόγραμμα GR.08.01: «Καταπολέμηση της φτώχειας και της κοινωνικής περιθωριοποίησης». https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.aftodioikisi.gr%2Fmediafiles%2F2016%2F05%2FStreet-work-presentation-final_26_5_2016.ppt@wdOrigin=BROWSELINK

5 Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (2018). Αρχικά αποτελέσματα πιλοτικής απογραφής αστέγων στο δρόμο και σε δομές υποστήριξης τους στους Δήμους: <https://government.gov.gr/wp-content/uploads/2018/07/%CE%91%CE%A1%CE%A7%CE%99%CE%9A%CE%91-%CE%91%CE%A0%CE%9F%CE%A4%CE%95%CE%9B%CE%95%CE%A3%CE%9C%CE%91%CE%A4%CE%91-%CE%9C%CE%AC%CE%B7%CF%82-2018-2-1.pdf>

Για το σκοπό αυτό και σε συνέχεια των προηγούμενων δράσεων του έργου «Θεμέλιο Συμμετοχής στον Εθελοντισμό στην Αστεγία», μέρος του οποίου αποτελεί και ο παρόν Οδηγός Εκπαίδευσης, διεξήχθη ερευνητική μελέτη εστιασμένη στον άστεγο πληθυσμό της ευρύτερης περιοχής της πρωτεύουσας, με στόχο αφενός την καταγραφή του προφίλ ατόμων που βιώνουν συνθήκες αστεγίας και, αφετέρου, την ανάδειξη της χρήσης των παρεχόμενων υπηρεσιών αλλά και τη γνώση του πληθυσμού αυτού για τη δυνατότητα πρόσβασης του στις σχετικές υπηρεσίες. Για τη συλλογή δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν φόρμες καταγραφής, οι οποίες απευθύνονται σε άτομα που βιώνουν συνθήκες αστεγίας, ενώ η προσέγγιση του πληθυσμού έγινε από ομάδες εθελοντών και εργαζομένων της PRAKSIS και του ITHACA LAUNDRY, μέσω προγραμματισμένων εβδομαδιαίων εξορμήσεων streetwork.

Μεθοδολογία και σκοπός της έρευνας

Ως προς τα τεχνικά χαρακτηριστικά και την ταυτότητα της μελέτης, η έρευνα πεδίου πραγματοποιήθηκε από τις 26 Σεπτεμβρίου έως και τις 14 Δεκεμβρίου 2023 στην ευρύτερη περιοχή της πρωτεύουσας, με επικέντρωση στους δήμους Αθηναίων και Πειραιά. Είχε τη μορφή επιτόπιας έρευνας “streetwork”, όπου ομάδες καταγραφής, αποτελούμενες από εθελοντές που δραστηριοποιούνται στα Κέντρα Ημέρας Αστέγων της PRAKSIS σε Αθήνα και Πειραιά ή στις δράσεις του ΙTHACA LAUNDRY αλλά και έμπειρα στελέχη των κοινωνικών υπηρεσιών από τις οργανώσεις αυτές (με εποπτικές/συντονιστικές αρμοδιότητες) «σάρω-ναν» σε εβδομαδιαία βάση συγκεκριμένες περιοχές του κέντρου της Αθήνας και του Πειραιά όπου συνήθως παρατηρείται η μεγαλύτερη συγκέντρωση άστεγου πληθυσμού.

Για τη συλλογή δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν φόρμες καταγραφής, οι οποίες απευθύνονταν σε άτομα που βιώνουν οποιαδήποτε συνθήκη αστεγίας ή στεγαστικού αποκλεισμού, σύμφωνα με το διευρυμένο ορισμό της FEANTSA και συμπληρώνονταν από μέλη της ομάδας του streetwork. Συνολικά πραγματοποιήθηκαν 23 εξορμήσεις, 17 στα όρια του δήμου Αθηναίων, 4 στα όρια του δήμου Πειραιά και 2 σε όμορους δήμους της Αθήνας και του Πειραιά, τόσο σε πρωινές, όσο και σε απογευματινές/βραδινές ώρες, προκειμένου να εντοπιστούν όσο το δυνατόν περισσότερα άτομα της ομάδας-στόχου. Ενδεικτικά, εξορμήσεις πραγματοποιήθηκαν στο εμπορικό τρίγωνο, τα Κάτω Πατήσια, το σταθμό Λαρίσης, την Καλλιθέα, το λιμάνι του Πειραιά, την Πλατεία Αμερικής και τη Νίκαια, οδηγώντας σε ένα τελικό δείγμα 330 συμπληρωμένων ερωτηματολογίων.

Πριν περάσουμε στην παρουσίαση των ερευνητικών ευρημάτων οφείλουν να γίνουν δύο πρώτες επισημάνσεις: αφενός, η παρούσα

έρευνα εστιάζει στις «ορατές» μορφές αστεγίας, αυτές που συνήθως φέρνουμε στο μυαλό μας μιλώντας για ζητήματα στεγαστικής επισφάλειας και οι οποίες είναι πιο εύκολο να παρατηρηθούν και να μελετηθούν, ειδικά στον αστικό ιστό. Δεν ασχολείται δηλαδή με την «κρυφή» αστεγία, παρά μόνο σε περίπτωση που άτομα που βιώνουν τέτοιες μορφές στεγαστικού αποκλεισμού μπόρεσαν να προσεγγιστούν σε εξορμήσεις στο δρόμο ή σε άλλους δημόσιους χώρους. Αφετέρου, δεν πρόκειται για μία απογραφική έρευνα ή μία έρευνα με αξιώσεις γενίκευσης ή στατιστικής αντιπροσωπευτικότητας, ούτε στοχεύει να υποκαταστήσει τα επίσημα στατιστικά του κράτους. Κάτι τέτοιο θα απαιτούσε ένα άλλο ερευνητικό σχεδιασμό, με επιτόπιες παρεμβάσεις σε όλη την έκταση των δήμων που έλαβε χώρα η μελέτη ή ακόμα και τη συμπερίληψη άλλων πόλεων, ενώ ήδη τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού έρευνας (μετακινούμενος πληθυσμός, συχνά δυσπρόσιτα σημεία διαμονής) καθιστούν δύσκολη μία απογραφικού τύπου προσέγγιση. Ο στόχος της παρούσας μελέτης είναι να δώσει μία πιο επίκαιρη, τεκμηριωμένη και πληρέστερη εικόνα για το προφίλ του άστεγου πληθυσμού του κέντρου της Αθήνας και του Πειραιά, αλλά και τις διαφοροποιημένες και μεταβλητές ανάγκες του, καθώς και την πρόσβαση που διαθέτει στις υπάρχουσες κοινωνικές υπηρεσίες, οργανώσεις και δομές. Με αυτό τον τρόπο επιδιώκει να καλύψει το προαναφερθέν κενό, συμβάλλοντας στα υπάρχοντα, περιορισμένα, εμπειρικά δεδομένα για το ζήτημα, αποσκοπώντας στην καλύτερη κατανόηση -και, εν τέλει, κάλυψη- των αναγκών του πληθυσμού αυτού. Επιπλέον, τα ευρήματα της έρευνας θα αποτελέσουν τη βάση στην οποία θα στηριχθούν ενέργειες συνηγορίας για το φαινόμενο αστεγίας, επιδιώκοντας να έχει αντίκτυπο και με τη μορφή προτάσεων πολιτικής για τον άστεγο πληθυσμό.

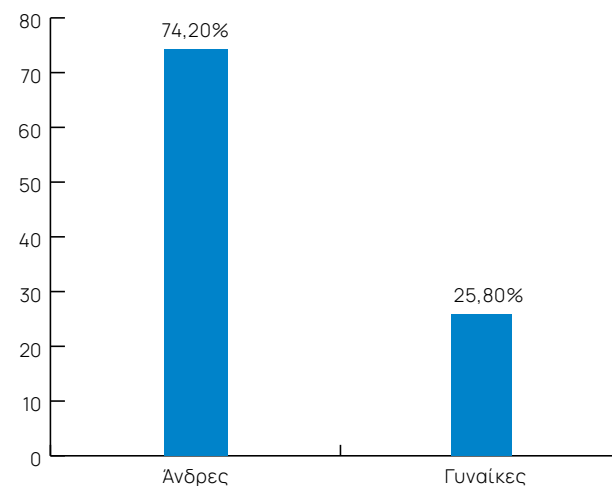
Ερευνητικά ευρήματα

Το πρώτο σκέλος των δεδομένων της έρευνας αφορά στο προφίλ και τα βασικά κοινωνικοδημογραφικά και άλλα χαρακτηριστικά των αστέγων που συμμετείχαν στη μελέτη. Από τους παρακάτω πίνακες βλέπουμε ότι στην πλειοψηφία πρόκειται για άνδρες, ελληνικής καταγωγής, παραγωγικών ηλικιών, δηλαδή μεταξύ 25 και 64 ετών, ευρήματα που επιβεβαιώνονται και από παλιότερες μελέτες⁶. Συγκεκριμένα, 245 από τους 330 συμμετέχοντες είναι άνδρες, ενώ οι γυναίκες αποτελούν μόλις το 26% του δείγματος (Γράφημα 1). Οφείλει ωστόσο να αναφερθεί ότι τόσο από τη βιβλιογραφία, όσο και από την επιτόπια έρευνα γνωρίζουμε ότι οι γυναίκες άστεγες, οι οποίες βρίσκονται σε πιο ευάλωτη θέση συγκριτικά με τους άνδρες, πολλές φορές προτιμούν πιο απομονωμένες περιοχές για τη διαμονή τους, μακριά από το αστικό κέντρο, καθιστώντας πιο δύσκολη όχι μόνο την καταγραφή τους σε σχετικές έρευνες, αλλά και την προσέγγισή τους από τις κοινωνικές υπηρεσίες των δήμων και τις ομάδες streetwork των ΜΚΟ και άλλων ομάδων⁷.

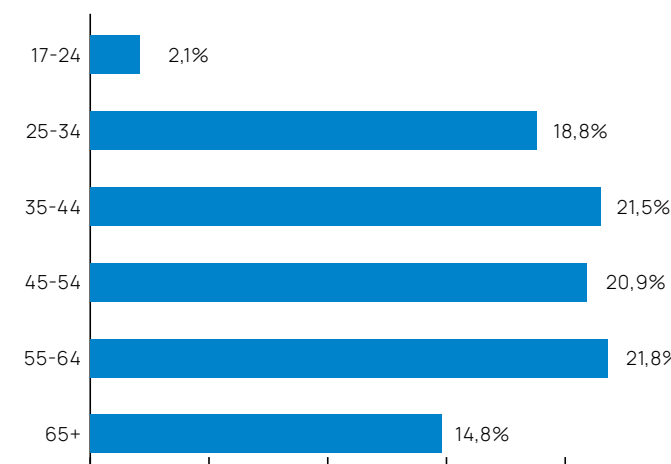
Αναφορικά με την ηλικία, ο μέσος όρος του πληθυσμού της έρευνας είναι τα 48 έτη και η κατανομή σε ηλικιακές ομάδες διαμορφώνεται

6 Δήμος Αθηναίων – ΚΥΑΔΑ (2016). Αποτελέσματα έρευνας Streetwork. Πρόγραμμα GR.08.01: «Καταπολέμηση της φτώχειας και της κοινωνικής περιθωριοποίησης». https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.aftodioikisi.gr%2Fmediafiles%2F2016%2F05%2FStreet-work-presentation-final_26_5_2016.ppt&wdOrigin=BROWSELINK και Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (2018). Αρχικά αποτελέσματα πιλοτικής απογραφής αστέγων στο δρόμο και σε δομές υποστήριξης τους στους Δήμους: <https://government.gov.gr/wp-content/uploads/2018/07/%CE%91%CE%A1%CE%A7%CE%99%CE%9A%CE%91-%CE%91%CE%A0%CE%9F%CE%A4%CE%95%CE%9B%CE%95%CE%A3%CE%9C%CE%91%CE%A4%CE%91-%CE%9C%CE%AC%CE%B7%CF%82-2018-2-1.pdf>

7 Nyamathi, A. M., Leake, B. & Gelberg, L. (2000). Sheltered versus nonsheltered homeless women: Differences in health, behavior, victimization, and utilization of care. *Journal of General Internal Medicine*, 15(8), pp. 565–572.

Γράφημα 1: Κατανομή αστέγων ανά φύλο

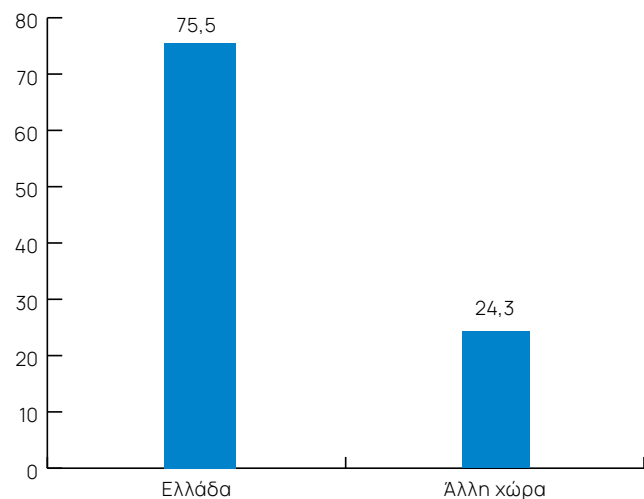

Γράφημα 2: Κατανομή αστέγων ανά ηλικιακή ομάδα

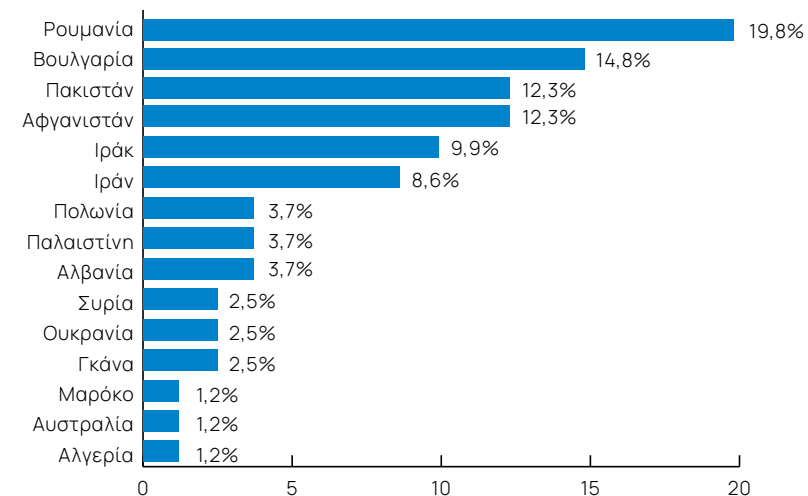
ως εξής: μόλις 2% είναι μεταξύ 17-24 ετών, σχεδόν 19% είναι 25-34 ετών, 21.5% είναι 35-44 ετών, 20.9% βρίσκεται μεταξύ 45 και 54 ετών, 21.8% είναι 55-64, ενώ ένα επίσης σημαντικό ποσοστό (14.8%) είναι πάνω από 65 ετών. Η μικρότερη σε ηλικία είναι μία 21χρονη γυναίκα από τη Ρουμανία, ενώ οι μεγαλύτεροι είναι ένας άνδρας και μία γυναίκα 78 ετών (Γράφημα 2).

Αναφέραμε ήδη ότι οι περισσότεροι άστεγοι και οι περισσότερες άστεγες του δείγματος είναι Έλληνες πολίτες σε ποσοστό μάλιστα που ξεπερνάει το 75%, ή αλλιώς 3 στους 4 συμμετέχοντες. Από όσους και όσες προέρχονται από άλλη χώρα καταγωγής, τα ποσοστά είναι αρκετά μοιρασμένα μεταξύ διαφορετικών χωρών, με τους περισσότερους/ες να είναι από τη Ρουμανία, ενώ ακολουθούν η Βουλγαρία, το Πακιστάν, το Αφγανιστάν, το Ιράκ και το Ιράν (Αναλυτικά οι χώρες καταγωγής των αστέγων του δείγματος παρουσιάζονται στο Γράφημα 4).

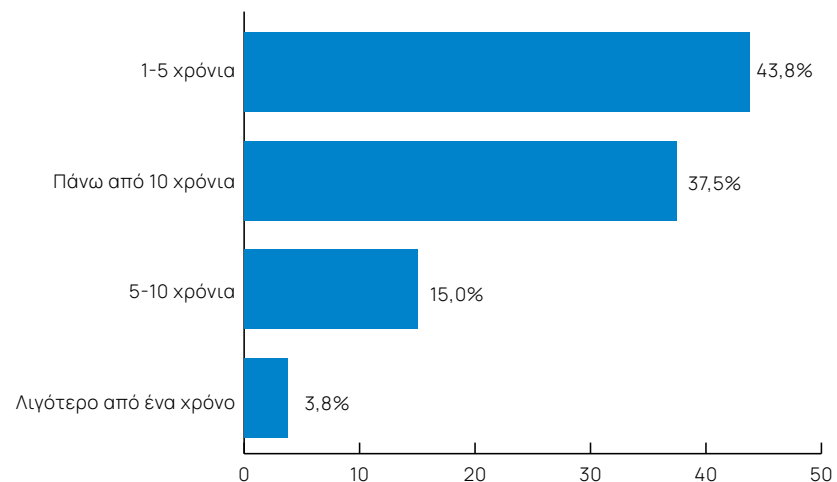
Από το συγκεκριμένο δείγμα προκύπτει ότι οι άστεγοι και οι άστεγες μη ελληνικής καταγωγής είναι κυρίως άτομα που έχουν ήδη περάσει κάποιο διάστημα στη χώρα: όσοι βρίσκονται λιγότερο από ένα χρόνο

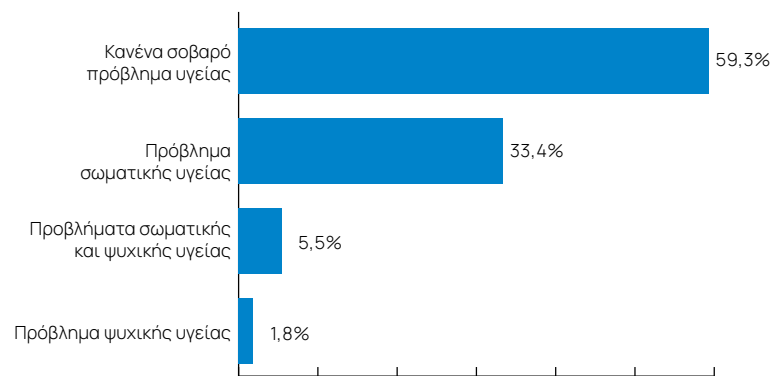
Γράφημα 3: Κατανομή αστέγων ανά χώρα καταγωγής .....

Γράφημα 4: Κατανομή αστέγων ανά χώρα καταγωγής (πλην Ελλάδας) (N=81) .....

Γράφημα 5: Χρόνος παραμονής στην Ελλάδα (N=81) .....

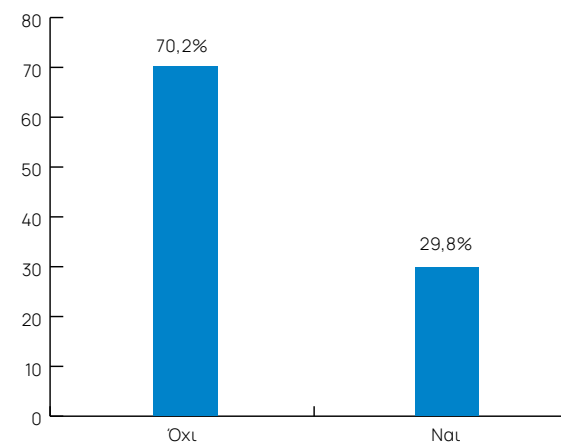

Γράφημα 6: Κατάσταση υγείας αστέγων

στη χώρα αποτελούν μόλις το 3.8% του δείγματος, ενώ η πλειονότητα (43.8%) διέμενε στην Ελλάδα 1-5 χρόνια κατά τη στιγμή της καταγραφής ή ακόμα και πάνω από 10 χρόνια (37.5%). Το 15% των ερωτηθέντων ζούσε στην Ελλάδα 5 έως 10 χρόνια (Γράφημα 5).

Από τη φόρμα καταγραφής συγκεντρώθηκαν επίσης σημαντικές πληροφορίες σχετικά με την κατάσταση της υγείας των αστέγων, τόσο της σωματικής όσο και της ψυχικής. Από τα δεδομένα της έρευνας προκύπτει ότι ένα σημαντικό ποσοστό, που ανέρχεται σε 40.7%, αντιμετωπίζει κάποιο σοβαρό πρόβλημα υγείας, κατά βάση σωματικής και δευτερευόντως (και) ψυχικής μορφής (Γράφημα 6). Ως σοβαρό πρόβλημα θεωρήθηκε νόσημα ή αναπηρία που χρειάζεται θεραπεία ή συνεχή παρακολούθηση και συνεπώς επηρεάζει και την ικανότητα για εργασία.

Επιπλέον, η εύθραυστη υγεία των αστέγων συχνά οδηγεί σε ή επιβαρύνεται από τη χρήση αλκοόλ ή ναρκωτικών ουσιών, που πολλές φορές αποτελούν ένα καταφύγιο στη μοναξιά και την επισφάλεια της ζωής του δρόμου. Όπως φαίνεται στο γράφημα 7 σχεδόν 30% του δείγματος κάνει χρήση κάποιας ψυχοδραστικής ουσίας, είτε αλκοόλ είτε (και) ναρκωτικών ουσιών, πέφτοντας σε ένα φαύλο κύκλο, όπου

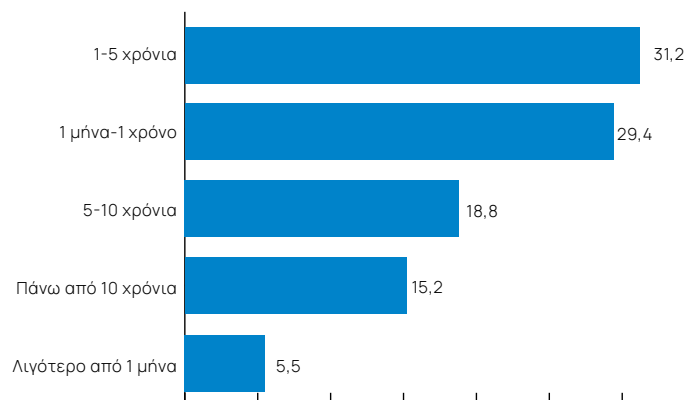
Γράφημα 7: Χρήση ψυχοδραστικών ουσιών

καθιστά ακόμα πιο δύσκολη τη λήψη βοήθειας, ειδικά με δεδομένο ότι ορισμένες υπηρεσίες, όπως π.χ. τα υπνωτήρια του δήμου δεν είναι προσβάσιμα σε χρήστες/τριες ουσιών.

Το δεύτερο σκέλος της καταγραφής αφορά στη σκιαγράφηση της στεγαστικής επισφάλειας που βιώνουν οι συμμετέχοντες στην έρευνα. Συγκεκριμένα, ζητήθηκε από τους ερωτώμενους να απαντήσουν ποιο είναι το διάστημα που βρίσκονται στο δρόμο ή σε άλλου τύπου ελλειπείς ή ακατάλληλες συνθήκες στέγασης, καθώς και που διαμένουν κατά τη στιγμή της προσέγγισης. Η έρευνα αυτή έρχεται να επιβεβαιώσει παλιότερα ευρήματα τα οποία πιστοποιούν τον κατά βάση μακροχρόνιο χαρακτήρα της αστεγίας, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά στο κέντρο της Αθήνας⁸, με πάνω από το 65% του δείγματος να είναι άστεγοι/ες για πάνω από ένα χρόνο. Μόλις 5.5% ήταν άστεγοι για διάστημα λιγότερο του ενός μήνα κατά τη στιγμή της προσέγγισης, ενώ σχεδόν 30% από ένα μήνα έως ένα χρόνο (Γράφημα 8). Είναι επίσης αξιο-

8 Δήμος Αθηναίων – ΚΥΑΔΑ (2016). Αποτελέσματα έρευνας Streetwork. Πρόγραμμα GR.08.01: «Καταπολέμηση της φτώχειας και της κοινωνικής περιθωριοποίησης». https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.aftodioikisi.gr%2Fmediafiles%2F2016%2F05%2FStreet-work-presentation-final_26_5_2016.ppt@wdOrigin=BROWSELINK

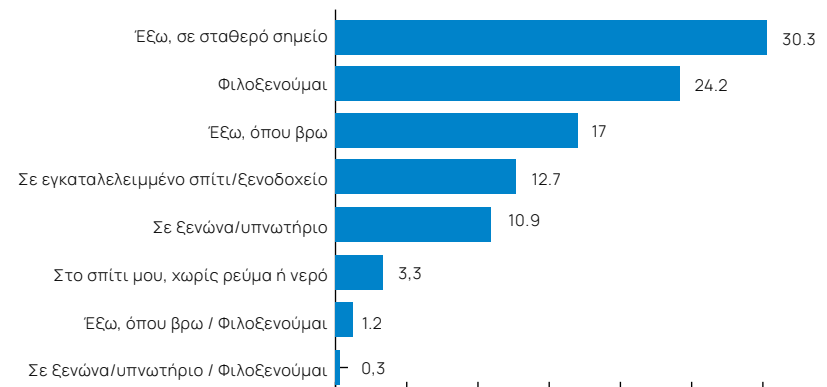

Γράφημα 8: Διάστημα αστεγίας / στεγαστικής επισφάλειας

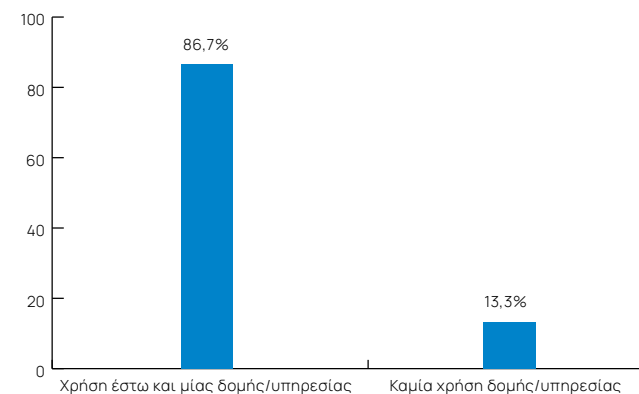
σημειώτο ότι ένα 15.2% βρισκόταν σε κατάσταση αστεγίας για πάνω από 10 χρόνια. Τα στοιχεία αυτά καταδεικνύουν ακριβώς τις ελλείψεις πολιτικές αντιμετώπισης του φαινομένου, αλλά και τις αδυναμίες και τα όρια του υπάρχοντος δικτύου φροντίδας του άστεγου πληθυσμού. Πρόκειται δηλαδή ένα φαινόμενο που διαιωνίζεται και μια συνθήκη που όταν βρεθεί κανείς/καμία για μία φορά, είναι αρκετά δύσκολο να ξεφύγει.

Όσον αφορά στο μέρος όπου διαμένουν οι άστεγοι και οι άστεγες του δείγματος κατά τη στιγμή της προσέγγισης, το μεγαλύτερο μέρος μένει έξω, στο δρόμο, είτε σε σταθερό σημείο (30.3%), είτε όπου βρει κάθε φορά (17%). Ένα αξιοσημείωτο τμήμα, περίπου 1 στους 4 (Γράφημα 9) φιλοξενείται σε σπίτια φίλων, συγγενών ή γνωστών, ενώ 12.7% μένει σε εγκαταλελειμμένα σπίτια ή ξενοδοχεία, 10.95 σε ξενώνες ή υπνωτήρια για αστέγους και 3.3.% στο σπίτι του, αλλά χωρίς να καλύπτονται βασικές ανάγκες, όπως η ηλεκτροδότηση και η υδροδότηση. Και σε αυτή την περίπτωση τα αποτελέσματα της έρευνας βρίσκονται αρκετά κοντά με προηγούμενες μελέτες, όπως αυτή του Δήμου Αθηναίων το 2016⁹, με την πιο σημαντική διαφορά στην παρούσα έρευνα να σημειώνεται στο μεγάλο αριθμό ατόμων που φιλοξενούνται σε οικεία τους πρόσωπα.

9 Στο ίδιο.

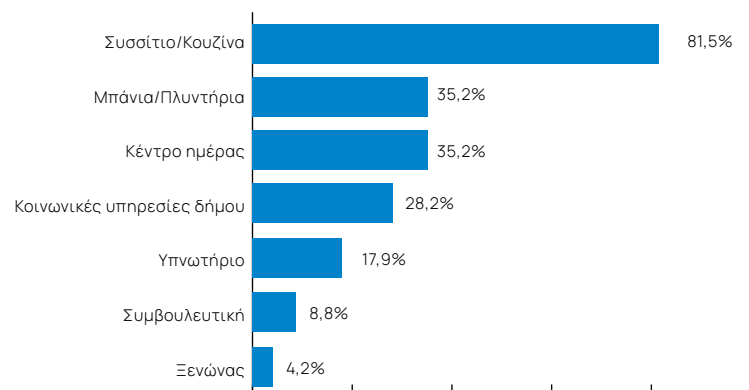

Γράφημα 9: Διαμονή αστέγων τη στιγμή της προσέγγισης

Γράφημα 10: Πρόσβαση σε δομές/υπηρεσίες

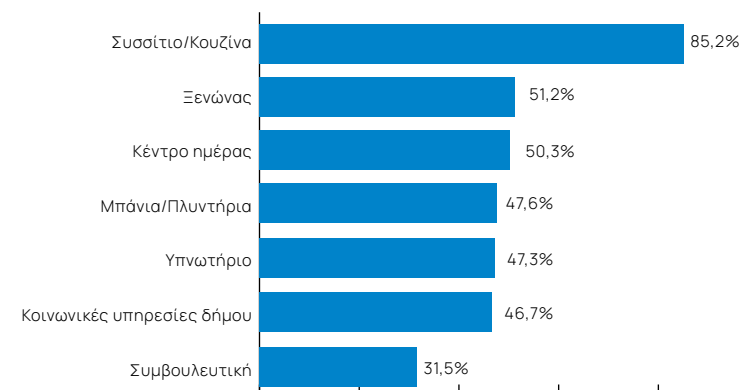
Τέλος, η έρευνα εστίασε στη γνώση του άστεγου πληθυσμού για τις διαφορετικές υπηρεσίες που παρέχονται από το εκτεταμένο δίκτυο φροντίδας, είτε αυτό αφορά κρατικές/δημοτικές υπηρεσίες, είτε υπηρεσίες και αγαθά που παρέχονται από Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, εκκλησιαστικές οργανώσεις, συλλογικότητες πολιτών και φιλανθρωπικά ιδρύματα, καθώς και στη γνώση των δυναμει ωφελομένων για το φάσμα των υπηρεσιών αυτών. Η ενότητα αυτή συμπεριλήφθηκε με στόχο την καλύτερη κατανόηση των αναγκών του πληθυσμού αυτού, καθώς και την αμφισβήτηση στερεοτύπων σχετικά με την απροθυμία λήψης φροντίδας από την πλευρά των αστέγων.

Γράφημα 11: Χρήση δομών/υπηρεσιών ανά είδος

Αρχικά, οι άστεγοι και οι άστεγες που συμμετείχαν στην έρευνα κλήθηκαν να απαντήσουν αν έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες ή δομές υποστήριξης, χωρίς να τους δοθούν περαιτέρω πληροφορίες ή διευκρινίσεις για το ποιες είναι οι συγκεκριμένες δομές ή υπηρεσίες. Εδώ, οι απαντήσεις ήταν μοιρασμένες με λίγο κάτω από τους μισούς και τις μισές (49.5%) να δηλώνουν ότι έχουν πρόσβαση. Όπως προκύπτει ωστόσο από τις επόμενες ερωτήσεις, το πραγματικό ποσοστό των αστέγων που αξιοποιούν τις σχετικές υπηρεσίες είναι πολύ υψηλότερο: 86.7% όσων συμμετείχαν στην έρευνα (286 συμμετέχοντες) δήλωσαν ότι έκαναν χρήση έστω και μίας από τις προσφερόμενες υπηρεσίες του δικτύου φροντίδας και υποστήριξης των αστέγων.

Συγκεκριμένα, όπως φαίνεται αναλυτικότερα στο γράφημα 11, όταν ρωτήθηκαν ξεχωριστά για κάθε μία παρεχόμενη υπηρεσία παρουσιάστηκε μία πολύ διαφορετική εικόνα σε σχέση με την πρώτη, αυθόρμητη απάντηση που έδωσαν. Η συντριπτική πλειοψηφία (81.5%) φαίνεται να αξιοποιεί τον θεσμό των συσσιτίων ή της συλλογικής κουζίνας, ενώ ακολουθούν τα μπάνια/πλυντήρια με 32.5%, ο θεσμός των κέντρων ημέρας, επίσης με 32.5%, οι κοινωνικές υπηρεσίες του δήμου με ποσοστό 28.2% και τα υπνωτήρια με σχεδόν 18% των συμμετεχόντων να κάνουν χρήση τους. Επίσης, ένα 8.8% των ερωτώμενων αξιοποιεί τις υπηρεσίες συμβουλευτικής που παρέχονται από διάφορα κέντρα, ενώ πολύ χαμηλότερα, με μόλις 4.4% έρχεται η χρήση των

Γράφημα 12: Γνώση δομών υπηρεσιών ανά είδος

Ξενώνων. Το τελευταίο είναι ίσως αναμενόμενο, λαμβάνοντας υπόψη και το σχετικά περιορισμένο αριθμό ατόμων που μπορεί να φιλοξενηθεί στις συγκεκριμένες δομές.

Η απόκλιση ανάμεσα στα δύο ποσοστά καταδεικνύει ότι μία πρώτη ματιά είναι συχνά ανεπαρκής προκειμένου να κατανοήσουμε ένα τόσο πολύπλοκο ζήτημα στην ολότητά του και σίγουρα χρήζει περαιτέρω διερεύνησης και ερμηνείας. Σε κάθε περίπτωση, είναι εμφανές ότι υπάρχει μία διάσταση στην εννοιολόγηση, αφού μοιάζει οι άστεγοι και οι άστεγες να μην χρησιμοποιούν την ίδια ορολογία με τους ερευνητές του φαινομένου. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, είναι πιθανό να μην αντιλαμβάνονται υπηρεσίες που δεν παρέχονται από επίσημους κρατικούς φορείς ως τέτοιες (όπως μπορεί να είναι π.χ. ένα συσσίτιο μιας ενορίας), τουλάχιστον όχι σε ένα πρώτο επίπεδο. Επιπλέον, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι πρόκειται για ένα πληθυσμό που μπορεί ταυτόχρονα να αντιμετωπίζει άλλα προβλήματα, όπως χρήση ουσιών ή ζητήματα ψυχικής υγείας, που ενδέχεται να καθιστούν πιο δύσκολη την επικοινωνία, θέτοντας περαιτέρω εμπόδια σε τέτοιου είδους έρευνες.

Τέλος, οι άστεγοι και οι άστεγες που προσεγγίστηκαν στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης ρωτήθηκαν αν γνωρίζουν ότι μπορούν να κάνουν χρήση των υπηρεσιών που προαναφέρθηκαν. Το Γράφημα 12 αποτυ-

πώνει ακριβώς την ελλιπή γνώση του ενδιαφερόμενου πληθυσμού για τις περισσότερες από τις παρεχόμενες υπηρεσίες, γεγονός που εν μέρει εξηγεί και τα ποσοστά που αναφέρθηκαν παραπάνω. Και σε αυτή την περίπτωση, σημαντική εξαίρεση αποτελούν τα συσσίτια και οι κοινωνικές κουζίνες που μοιάζουν να είναι ευρέως γνωστά και προσβάσιμα από τον άστεγο πληθυσμό, αναμενόμενα ίσως, αφού καλύπτουν μία απολύτως βασική ανάγκη και συχνά γίνονται σε μέρη ορατά και με εύκολη πρόσβαση. Η ύπαρξη ξενώνων και κέντρων ημέρας για αστέγους είναι γνωστή περίπου από το μισό δείγμα της έρευνας (51.2% και 50.3% αντίστοιχα), ενώ πολύ κοντά ακολουθούν τα μπάνια/πλυντήρια (με ποσοστό 47.6%), τα υπνωτήρια (47.3%) και οι κοινωνικές υπηρεσίες του δήμου (46.7%). Τέλος, ένα σημαντικά μικρότερο ποσοστό (31.5%) είναι εξοικειωμένο με τις υπηρεσίες συμβουλευτικές, κάτι που αποτυπώνεται και στο γράφημα 11, όπου φαίνεται η περιορισμένη χρήση τους.

Συμπεράσματα

Συμπερασματικά, η ερευνητική μελέτη στον άστεγο πληθυσμό της ευρύτερης περιοχής της πρωτεύουσας ήρθε να συνομιλήσει και εν πολλοίς να επιβεβαιώσει ερευνητικά ευρήματα παλιότερων μελετών, τα οποία παρουσιάζονται αναλυτικότερα στον Οδηγό Εκπαίδευσης στον Εθελοντισμό στην Αστεγία. Βλέπουμε ότι οι άστεγοι και οι άστεγες της Αθήνας και του Πειραιά, τουλάχιστον αυτοί που μπόρεσαν να προσεγγιστούν στο δρόμο ή σε άλλους δημόσιους χώρους:

- Είναι στην πλειοψηφία τους άνδρες, ελληνικής καταγωγής και ανήκουν στις παραγωγικές ηλικίες, με το μέσο όρο ηλικίας να ανέρχεται στα 48 έτη.
- Από όσους δεν είναι Έλληνες πολίτες, το μεγαλύτερο τμήμα βρίσκεται ήδη αρκετό διάστημα στη χώρα και άρα δεν πρόκειται για νεοαφιχθέντες πρόσφυγες ή μετανάστες.
- Ένα σημαντικό ποσοστό αντιμετωπίζει κάποιο σοβαρό ζήτημα υγείας, κυρίως σωματική και δευτερευόντως (και) ψυχικής, που αποτελεί εμπόδιο στην αναζήτηση εργασίας, δείχνοντας ακριβώς πως στο ζήτημα της αστεγίας συναντώνται και συναρθρώνονται διαπλεκόμενες μορφές ευαλωτότητας και ανισοτήτων.
- Επιπλέον, πρόκειται κατά βάση για μακροχρόνια αστέγους, ενώ οι περισσότεροι/ες κατά τη στιγμή της προσέγγισης έμεναν έξω, στο δρόμο και όχι σε ξενώνες ή υπνωτήρια.

Την ίδια στιγμή ωστόσο, εστιάζοντας όχι μόνο στο προφίλ αλλά και στην πρόσβαση του πληθυσμού αυτού στις υπηρεσίες που παρέχει το δίκτυο φροντίδας, η έρευνα κατέδειξε με emphaticό τρόπο τις **αδυναμίες στο σχεδιασμό και την παροχής βοήθειας στον άστεγο πληθυσμό, τα ζητήματα επικοινωνίας και γνωστοποίησης των**

παρεχόμενων υπηρεσιών, αλλά και τις **ελλειπείς κρατικές πολιτικές αντιμετώπισης και καταπολέμησης του φαινομένου**. Ως προς το πρώτο σημείο, ενδεικτικά αναφέρεται η δυσκολία προσέγγισης των άστεγων γυναικών μέσω streetwork, καθώς πιθανά επιλέγουν άλλα σημεία, μακριά από το κέντρο της πόλης για τη διαμονή τους, καθώς και η ανάγκη αξιολόγησης των προγραμμάτων ένταξης και υποστήριξης μεταναστών και προσφύγων με δεδομένο ότι πολλοί και πολλές καταλήγουν στο δρόμο και μάλιστα αφού έχουν περάσει ένα σημαντικό διάστημα παραμονής στη χώρα.

Σε σχέση με την γνώση του ενδιαφερόμενου πληθυσμού για το φάσμα των προσφερόμενων υπηρεσιών, τα αποτελέσματα της έρευνας ήρθαν να αμφισβητήσουν ένα αρκετά παγιωμένο στερεότυπο, σχετικά με την άρνηση του άστεγου πληθυσμού να λάβει βοήθεια. Συγκεκριμένα, καταγράφηκε **η μάλλον ελλιπής γνώση για πολλές από τις προσφερόμενες υπηρεσίες και δομές**, με τους μισούς ή και λιγότερους συμμετέχοντες και συμμετέχουσες να δηλώνουν ότι τις γνωρίζουν και ότι ξέρουν ότι μπορούν να τις αξιοποιήσουν. Εξάιρεση εδώ αποτελούν τα συσσίτια και οι συλλογικές κουζίνες που μοιάζει να είναι γνωστά και προσβάσιμα από την πλειοψηφία του άστεγου πληθυσμού. Επιπλέον, αναφορικά με το θεσμικό πλαίσιο αντιμετώπισης της αστεγίας και της στεγαστικής επισφάλειας, η αποσπασματικότητα και ο περιορισμένος χαρακτήρας των σχετικών πολιτικών πιστοποιείται και από τον κατά βάση μακροχρόνιο χαρακτήρα της αστεγίας, όπως καταγράφηκε (και) στην παρούσα έρευνα. Χρειάζεται δηλαδή μία αναθεώρηση και επανεξέταση των υπάρχοντων μέτρων, προκειμένου οι ωφελούμενοι να μην καταλήγουν ξανά στο δρόμο μετά το πέρας των προγραμμάτων.

Τέλος, για μία ακόμη φορά αποτυπώθηκε η δυσκολία καταγραφής και μελέτης των «κρυφών» μορφών αστεγίας και στεγαστικής επισφάλειας, οι οποίες μοιάζουν μάλιστα να βρίσκονται σε άνοδο, σύμφωνα με την εμπειρία εργαζομένων στο πεδίο. Η συστηματική και αξιόπιστη αποτύπωσή τους είναι απαραίτητη για το αποτελεσματικό σχεδιασμό των αντίστοιχων πολιτικών, αλλά και τον υπολογισμό των πιθανών ωφελούμενων σχετικών προγραμμάτων. Αναγνωρίζοντας ότι η εξασφάλιση ποιοτικής στέγης είναι ανθρώπινο δικαίωμα και δείκτης μιας

κοινωνίας που ενδιαφέρεται για την ποιότητα ζωής των πολιτών της, οφείλουν να γίνουν συντονισμένες προσπάθειες αντιμετώπισης του φαινομένου στην ολότητά του, συμπεριλαμβάνοντας όλες τις πιθανές μορφές στεγαστικής επισφάλειας και όχι μόνο τις πιο ακραίες και εμφανείς στο δημόσιο χώρο.

